

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата економічних наук,
доцента, доцента кафедри економіки
Національного університету біоресурсів і природокористування
Нагорного Віталія Володимировича
на дисертацію Дейнеги Максима Володимировича
«Соціальна відповідальність суб'єктів агробізнесу», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051- економіка

1. *Ступінь актуальності обраної теми*

Особливого значення дослідження соціальної відповідальності набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності адаптації вітчизняного агробізнесу до міжнародних принципів сталого розвитку, корпоративної етики, екологічної безпеки, прозорості управління та відповідального ставлення до працівників і суспільства. Соціально відповідальна діяльність дедалі більше визначає ділову репутацію підприємств, їхню інвестиційну привабливість, конкурентоспроможність, можливості виходу на міжнародні ринки та налагодження довгострокових партнерських відносин. Разом із тим у практиці функціонування вітчизняних суб'єктів агробізнесу соціальна відповідальність часто має несистемний характер, обмежується окремими благодійними заходами та недостатньо інтегрується у стратегічне управління підприємствами. Недостатньо розробленими залишаються теоретичні та методичні підходи до визначення змісту соціальної відповідальності саме в аграрній сфері, оцінювання її рівня, обґрунтування пріоритетних напрямів, формування відповідних організаційно-економічних механізмів і визначення впливу соціально відповідальної поведінки на результати діяльності підприємств.

Це зумовлює необхідність поглиблення теоретичних положень щодо сутності, принципів і складових соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу, удосконалення методичного забезпечення її оцінювання та розроблення практичних рекомендацій щодо інтеграції соціальних, економічних і екологічних цілей у систему управління аграрними підприємствами.

Отже, тема дисертаційної роботи Дейнеги Максима Володимировича є своєчасною, науково обґрунтованою та суспільно значущою. Її дослідження відповідає сучасним потребам аграрної економіки, завданням сталого розвитку, європейської інтеграції та післявоєнного відновлення України. Одержані результати можуть мати важливе значення для розвитку теоретико-методичних засад соціальної відповідальності, удосконалення управління

суб'єктами агробізнесу та підвищення їхнього внеску в соціально-економічний розвиток держави й сільських територій.

Дисертаційне дослідження Дейнеги Максима Володимировича виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри глобальної економіки Державного біотехнологічного університету за темою «Розвиток аграрного сектору в умовах цифровізації економіки» (№ державної реєстрації 0121U110008, 2021–2025 рр.). У межах виконання зазначеної наукової теми автором розроблено теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо розвитку соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу в умовах цифрової трансформації економіки. Запропоновані підходи спрямовані на підвищення ефективності управління, зміцнення конкурентних переваг аграрних підприємств, забезпечення їх сталого розвитку та зростання економічної результативності діяльності.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз змісту дисертаційної роботи, результатів її апробації та наукових праць здобувача свідчить про те, що сформульовані автором теоретико-методичні положення, висновки та практичні рекомендації є науково обґрунтованими, достовірними й належним чином аргументованими.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням сучасного комплексу загальнонаукових і спеціальних методів економічних досліджень. У процесі виконання роботи застосовано методи аналізу та синтезу, індукції й дедукції, порівняння, узагальнення, структурного, факторного та дискурсивного аналізу, економіко-статистичні методи, методи економіко-математичного моделювання, індексний метод, метод середніх величин, метод інтегрального оцінювання та нормалізації даних, а також графічний метод. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять системний і діалектичний підходи, фундаментальні положення класичної та сучасної економічної науки, а також сучасні концепції розвитку соціальної відповідальності, сталого розвитку та управління суб'єктами агробізнесу.

Дисертаційна робота Дейнеги М. В. відзначається чіткою логічною структурою та послідовністю викладу матеріалу, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку літературних джерел і додатків. Автор комплексно підійшов до постановки наукової проблеми, визначення мети й завдань дослідження, обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій. Обрані методологічні підходи та інструментарій дослідження повною мірою відповідають поставленим завданням, що забезпечило досягнення визначеної мети та отримання науково обґрунтованих

результатів. У цілому дисертація характеризується логічною структурою викладу матеріалу, а використання рисунків і таблиць забезпечує наочність результатів дослідження та підсилює аргументованість авторських висновків.

Ключові наукові результати дисертаційного дослідження Дейнеги Максима Володимировича, що характеризуються новизною, полягають у наступному:

вперше обґрунтовано концептуальну модель соціальної відповідальності агробізнесу, яка, враховує структурні та геополітичні особливості економіки України (нестабільність інституційного середовища, військові ризики, розриви в логістиці) та включає інституційний компонент (адаптація до регуляторних змін, прозорість управління, антикорупційні механізми, інтеграція стандартів ЄС);

удосконалено:

методичний підхід до оцінки соціальної відповідальності агробізнесу стосовно його внеску у розвиток сільських територій на основі системи диференційованих індикаторів СВ для різних типів суб'єктів агробізнесу (агрохолдинги, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства (ОСГ)), які на відміну від існуючих поєднують економічні, соціальні, екологічні та інституційні показники із вимірюванням їх впливу саме на розвиток сільських територій;

структуру СВБ-практики для суб'єктів агробізнесу з виокремленням пріоритетних напрямків та механізмів реалізації;

набули подальшого розвитку:

трактування соціальної відповідальності в агробізнесі, яке поглиблює традиційне її розуміння, розглядаючи її як багаторівневу та міждисциплінарну концепцію, що охоплює економічні, правові, етичні та філантропічні аспекти, з урахуванням ресурсних, технологічних, соціальних особливостей аграрного сектору;

ідентифікація існуючих прогалин та бар'єрів в інституційному забезпеченні соціальної відповідальності в Україні, з урахуванням міжнародних стандартів та практик СВ, зростаючої ролі інвесторів у соціальному розвитку сільських територій в період повоєнного відновлення;

методичний підхід щодо якісної оцінки СВ в агросекторі та визначення факторів, що зумовлюють результативність соціально відповідальної поведінки;

систематизація диференційованих індикаторів СВ для різних типів суб'єктів (агрохолдинги, фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, особисті селянські господарства (ОСГ)), що дозволяє оцінювати їхній внесок у розвиток сільських територій за специфічними критеріями;

оцінка рівня впровадження принципів СВ суб'єктами агробізнесу,

зокрема агрохолдингами, приватними та фермерськими господарствами у сферах управління навколишнім середовищем, соціального забезпечення працівників та громад, а також корпоративного управління;

виявлення поглядів різних груп стейкхолдерів (працівники, місцева влада, громада, контрагенти/підрядники тощо) стосовно зіставлення задекларованих політик СВБ та фактичних результатів їх впровадження, очікувань стейкхолдерів і практик підприємств;

наукове обґрунтування механізмів стимулювання соціально відповідальної поведінки, включаючи комплекс інструментів державного регулювання, корпоративного управління та міжнародної сертифікації. Положення, що становлять наукову новизну, є належно обґрунтованими та базуються на використанні сучасних методів економічних досліджень і ґрунтовному аналізі наукових джерел.

3. *Теоретико-методологічна та практична значущість результатів*

Результати дисертаційного дослідження мають вагомe теоретико-методологічне значення, оскільки є внеском у розвиток теоретичних, методичних і практичних засад соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу. У роботі систематизовано, уточнено та розвинено наукові підходи до визначення сутності, змісту, принципів і складових соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки, удосконалено методичні підходи до оцінювання рівня її розвитку на рівні аграрних підприємств та аграрного сектору загалом, досліджено сучасні тенденції розвитку соціально відповідальної діяльності, а також проведено порівняльний аналіз практики впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності суб'єктами агробізнесу різних організаційно-правових форм і масштабів діяльності. Отримані результати розширюють наукові уявлення про роль соціальної відповідальності як чинника підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, сталого розвитку аграрних підприємств і зміцнення соціально-економічного потенціалу сільських територій.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання для вдосконалення системи управління соціальною відповідальністю суб'єктів агробізнесу, розвитку ефективної взаємодії з працівниками, територіальними громадами та іншими заінтересованими сторонами, а також підвищення прозорості й результативності соціально-екологічної діяльності підприємств. Запропоновані автором рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування та аграрними підприємствами при розробленні

програм соціального розвитку, оцінюванні відповідності діяльності очікуванням стейкхолдерів і впровадженні принципів соціальної відповідальності у взаємовідносини з партнерами та підрядниками. У дисертації доведено, що розвиток соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу сприяє підвищенню якості життя сільського населення, зміцненню економічної стійкості та продуктивності підприємств, мінімізації соціальних і екологічних ризиків, зростанню інвестиційної привабливості та забезпеченню довгострокового сталого розвитку.

Практичне значення роботи підтверджується впровадженням запропонованих рекомендацій щодо інституціоналізації соціальної відповідальності, посилення орієнтації на потреби громад, забезпечення прозорості та підзвітності діяльності підприємств, а також переходу до ESG-орієнтованої моделі управління у діяльність ФГ «Агрофортуна» (м. Валки, Харківська область; довідка № 24 від 30.01.2026 р.), приватного сільськогосподарського підприємства «Лілія» (Богодухівський район Харківської області; довідка № 31 від 26.12.2025 р.) та приватного підприємства «Агро-Глянь» (довідка № 12 від 06.02.2026 р.).

Крім того, результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного біотехнологічного університету та використовують під час викладання навчальних дисциплін «Соціальна відповідальність», «Корпоративна соціальна відповідальність» і «Економіка та організація аграрного бізнесу», що підтверджується актом впровадження результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти від 15.09.2025 р.

4. Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні положення та наукові результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 25 наукових публікаціях, у тому числі 6 – статті у наукових фахових виданнях України, 19 – праці апробаційного характеру в матеріалах науково-практичних конференцій.

Вивчення публікацій автора за темою дисертації засвідчило, що вимоги Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) були дотримані щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації і виносяться автором на захист, апробації її основних положень.

5. *Відсутність порушення академічної доброчесності*

За результатами ґрунтовного аналізу рукопису дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та звіту про перевірку тексту із застосуванням електронної системи виявлення текстових збігів порушень принципів академічної доброчесності не встановлено. Усі запозичені наукові ідеї, результати досліджень і текстові фрагменти інших авторів належним чином оформлено із посиланнями на відповідні джерела відповідно до вимог академічної етики.

6. *Дискусійні положення та зауваження*

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Дейнеги Максима Володимировича, необхідно відзначити такі зауваження:

1. Автор, у Розділ 1, підрозділ 1.3 та Розділ 3, підрозділ 3.1, справедливо виокремлює особисті селянські господарства (ОСГ) як суб'єктів агробізнесу та пропонує для них специфічні індикатори (самозабезпечення, запобігання міграції). Проте узагальнені стратегічні рекомендації для цієї групи (кооперація, екологічні практики) мають дещо загальний характер порівняно з детально опрацьованими ESG-стратегіями для агрохолдингів. Хотілося б почути більше конкретних механізмів стимулювання СВ саме для неформального сектору.

2. Автор, у Розділ 1 та Розділі 3, підрозділ 3.3., пропонує алгоритм розрахунку соціальної ціни продукції, що включає витрати на соціальний захист, екологію та розвиток територій. Дискусійним є питання впровадження цього інструменту в управлінський облік. Чи розглядає автор цю ціну як базу для формування внутрішніх управлінських рішень, чи як механізм для обґрунтування пільгового оподаткування або державних субсидій.

3. У роботі детально проаналізовано механізми міжнародної сертифікації SA8000 та GRASP. З огляду на те, що анкетування проводилося в Харківській області, де зафіксовано найнижчі оцінки екологічного контролю через бойові дії, варто уточнити, наскільки реальним є проходження повноцінного міжнародного аудиту для суб'єктів, що функціонують у зонах високого воєнного ризику.

4. Автор у Розділі 3, підрозділ 3.1, стверджує, що цифровізація аграрного сектору є важливим чинником формування соціальної відповідальності, оскільки дозволяє підприємствам діяти прозоріше. Однак у роботі було б доцільно розширити дискусію щодо можливих негативних соціальних наслідків цифровізації, таких як вивільнення низькокваліфікованої робочої сили в сільській місцевості та поглиблення «цифрового розриву» між

великими агрохолдингами та малими фермерськими господарствами.

5. Здобувач ґрунтовно аналізує проблему маніпуляцій у звітності (SDG-washing) (Розділ 3, підрозділ 3.3). Проте запропонована методика оцінювання значною мірою спирається на внутрішню звітність підприємств. Було б доцільно уточнити, які саме зовнішні незалежні механізми верифікації (окрім згадуваної міжнародної сертифікації SA8000/GRASP) автор вважає найбільш дієвими в сучасних українських реаліях.

Та вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, що рецензувалася.

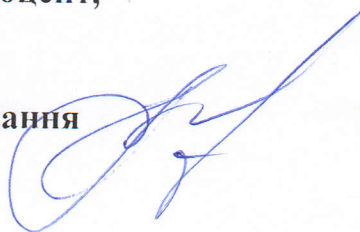
7. Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертація Дейнеги Максима Володимировича на тему **«Соціальна відповідальність суб'єктів агробізнесу»** є самостійною та завершеною науковою працею, яка містить елементи наукової новизни та має практичне значення.

За актуальністю теми дослідження, змістом, ступенем обґрунтованості, достовірності, новизни, практичної значимості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційна робота Дейнеги М. В. відповідає встановленим вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – Дейнега Максим Володимирович за результатами прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня «доктор філософії» за спеціальністю 051 – економіка (галузь знань 05 «соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
Національного університету
біоресурсів і природокористування**

В. В. Нагорний

